

níků, elektromontérů, hutníků a slévačů, nejnížší u textiláků, pomocných dělníků a stovebníků. Byla zjištěna významná korelace mezi výší mzdy a stabilitou profese. Se zvyšováním vzdělání rostou požadavky na obsah práce. Autoři na základě toho docházejí k závěru (snad trochu paušálním), že nemá smyslu, aby dělníci s nižším vzděláním, kteří se ani dále neučí, si osvojovali složité profese operátorů, zámečnicků a montérů, a že mechanizace pomocných prací likviduje sféru použití práce dělníků s nízkým vzděláním.

Za rozhodující činitele jsou také považovány kulturní a ideologické faktory. S růstem vzdělání se fluktuace zvyšuje, přičemž zvláště vysoká je u vzdělaných lidí, kteří dále v učení nepokračují.

I z tohoto výzkumu vyplynula řada konkrétních doporučení pro praxi.

Tato stať je svou metodickou propracovaností i svými výsledky významným přínosem pro všechny sociology, studující problematiku fluktuace a vztahů pracovníků k závodu vůbec. Lze jí ovšem vytknout menší nepřesnosti, zejména drobné neshody mezi tabulkami a textem. Tak například autoři rozvádějí důvody, proč je práce operátorů na strojích méně populární než práce zámečnicků, a uvádějí to v souvislost s tím, že 9 % operátorů přešlo na zámečnické, elektromontážní a radiomontážní práce a 7,5 % na pomocné práce (166—168). Příslušná tabulka však ukazuje, že právě tak naopak 9,7 % zámečnicků a montérů přešlo na práci operátorů a 7,1 % na pomocné práce. Anebo se hovoří o zvýšené fluktuaci starších dělníků (179), což by se příkrře odlišovalo od výsledků některých našich výzkumů. Údaje obsažené v tabulce na str. 152 však tomu nenاسvědčují. Tabulka na str. 170 odporuje tvrzení, podle něhož profese chemika je přitažlivá pro dělníky se středním odborným vzděláním. Jsou to drobnosti, ale přesto by k nim při pečlivém zpracování sociologických výzkumů (a zvláště tohoto, který je jinak velmi dobře zkvantifikován) docházet nemělo.

Závadou celého sborníku je to, že se v něm vůbec nepoužívá grafů. Statistické tabulky jsou často velmi složité a pro běžného čtenáře nepřehledné.

I když jednotlivé příspěvky ve sborníku mají různou metodickou i teoretickou úroveň, znamená sborník jako celek bezesporu další krok vpřed v sovětské sociologii práce. Mnohé metodické přístupy jsou podnětné i pro přípravu našich výzkumů na tomto úseku.

Zdenka Štastná—Dragoslav Slejška

Boleslaw Maroszek: Společenská pouta a delinkvence mládeže (Wież społeczna a przestępczość młodzieży)

Gdańskie Towarzystwo Naukowe, Gdansk 1963.

V této práci o 208 stránkách se autor pokusil ověřit si předpokládanou souvislost mezi porušenými společenskými vztahy a

delinkvencí mládeže. Podarilo se mu shromáždit z polských pramenů rozsáhlou literaturu týkající se této problematiky. Ze světové literatury jsou uváděna jen základní díla, pojednávající o problémech mládeže. Celá práce je rozvržena do sedmi kapitol. V úvodní podává autor osvětlení předsevzetého úkolu a metodiku práce. Téma se mu zdálo dostatečně závažným, poněvadž zklamaly naděje mnohých ideologů, kteří se domnívali, že po odstranění následků války, likvidaci kapitalismu a dobudování nové socialistické společnosti rázem zmizí různé negativní jevy starého zřízení a tím i delinkvence mládeže. Pojem „Wież społeczna“ — společenská pouta — je v této práci chápán jako souhrn vztahů, které spojují nějakou lidskou společnost. Jsou to zejména vztahy příbuzenské, pracovní, třídní společenské, zájmové, náboženské, národní apod. Především ale jde o vztahy mezi jednotlivými členy rodiny, posílenými vztahy manželskými, citovými, genetickými a genealogickými, a vztahy sousedské. Výzkumná data se zásadně týkají období mezi léty 1957—1961. Jejich podkladem jsou zprávy Státního úřadu statistického, veřejné bezpečnosti, soudů, školských úřadů, mládežnických organizací, závodů, referátů péče o mládež, městských, okresních a krajských národních výborů; některé údaje byly získány zpracováním dotazníků, autobiografií a osobních anamnéz.

Trestní zákoník v Polsku určuje, že nezletilci do 13 let, kteří se dopouštějí trestných činů, nepodléhají soudnímu stíhání. Pro trestné činy spáchané mládeží ve věku 13 až 17 let jsou příslušné soudy mládeže. Soud přihlíží k tomu, zda jsou si mladiství vědomi důsledků svého jednání. Pro trestné činy spáchané mládeží starší 17 let jsou příslušné normální soudy. Autor v této práci upouští od takového třídění a počítá trestnou činnost dětí a mladistvých až do věkové hranice 24 let, poněvadž soudí, že člověk teprve v tomto věku může být považován za dospělého.

Zajímavé jsou úvahy o ceně statistického zpracování přestupků a trestných činů mládeže. V dalším probírá autor různá hlediska přístupu k delinkvenci mládeže, jak se jevila postupem času v zpracování polských sociologů, psychologů a pedagogů. Někdy — v Polsku i v ostatních státech — byla tato hlediska pojímána odděleně, jindy stavěna i proti sobě. Tak socialističtí dogmatici spojovali delinkvenci mládeže s následky kapitalistického zřízení, někteří západní ideologové ji chtěli vysvětlit psychologicky poruchou osobnosti a interpersonálních vztahů, aniž by přihlíželi k vlivům sociálním, pedagogickým a politickým. Počet mladistvých provinilců odsouzených soudy mládeže dosahuje každoročně 15 až 20 tisíc. Mnoho společenských pracovníků různého zaměření se v Polsku vážně zamýšlelo nad narůstající delinkvencí mládeže a chuligánstvím. Autor cituje řadu jejich závěrů. Mnohé jsou velmi pozoruhodné a jdou zřejmě na kořen věci. Uvedme alespoň jeden. S. Kowalski soudí, že přestupek je nutno chápat v těsné sou-

vislosti se sociologicko-právním státním zřízením, jež má rozhodující vliv na morálku rodiny. Vlivem hlubokých společenských přeměn způsobených válečným děním, přeměnou státního zřízení, přesuny obyvatelstva i změnou státních hranic byla silně narušena kompaktnost polské rodiny, která následkem toho ztratila svou stabilitu a tím i vliv a morální váhu ve svém okolí. Uvolnil se vztah k dětem. Dezorganizovaná rodina „vytlačila“ dítě mimo rámec společnosti. Aby nastala náprava tohoto stavu, je nutno hledat cesty k ozdravení rodiny a jejích výchovných úkolů. Je třeba rychle vybudovat účinné pomocné výchovné instituce. Dále jsou to práce doc. Haliny Spionek, prof. Batawii, T. Cypriana, J. Szczepańskiego.

Na základě statistického zpracování dostupného materiálu dochází autor k závěrům, že delinkvenci mladistvých zřetelně podporují velká seskupení obyvatelstva, jako je tomu ve velkoměstech, zvláště v nových sídlištích a nových závodech, převážně osídlených mladými lidmi, odtrženými od svých rodin, často provizorně ubytovanými (v tzv. ubikacích, dělnických hotelích) a zpravidla s malou nadějí na získání bytu pro rodinu. Dále jsou to přesuny a migrace obyvatelstva, které jsou schopny narušit stabilitu a kompaktnost stálého obyvatelstva i starých dělnických kádřů. Nastává dezintegrace rodiny a celé společnosti se všemi důsledky.

To vysvětluje nepoměrně větší vzrůst delinkvence v těch oblastech polského státu, kde po válce nastaly velké přesuny obyvatelstva, jako jsou postupimskou dohodou získané severozápadní kraje, kde z 9,1 miliónů obyvatelstva před válkou zůstal po transferu sotva 1 milión, a celá tato oblast byla vlastně znovu zalidněna obyvateli převážně z východních a centrálních oblastí státu — ve značné míře mladšími ročníky. Tito lidé se lišili kulturně, sociálně, různorodostí nářečí a řadou dalších zvláštností.

Je příznačné, ale pochopitelné, že nejnižší delinkvenci mládeže mají kraje s tradičně zemědělskou strukturou obyvatelstva. Překvapuje ale, že kraje se zvýšenou delinkvencí mládeže jsou na tom po bytové a hospodářské stránce lépe než kraje s nejnižší delinkvencí mladistvých. Tedy neplatí stará zásada, že by se dala prostě ekonomickými faktory vysvětlit zvýšená trestná činnost mládeže. Naopak, na západě i v Polsku nadměrné příjmy mládeže delinkvenci spíše podporují.

Delinkvenci mladistvých podporuje špatný příklad a delinkvence dospělých. Autor považuje oficiální údaj o 5% spoluúčasti dospělých na delinkventní činnosti mládeže za nízký.

Podrobnějším rozбором situace v gdaňském kraji zjišťuje: V r. 1957 hlásila veřejná bezpečnost 1261 přestupků a v r. 1961 již 3186 přestupků. Přestupky byly páčány převážně v partách (r. 1961 67,2%; individuálně 32,8%). Postupně se snižuje věk delinkventní mládeže. Většinou jde o žáky základních škol.

Počet přestupků podle stáří pachatele v %

	Do 7 let	8—13 let	14—17 let
1959	4 %	40,2 %	55,8 %
1961	3,4 %	45,4 %	52,2 %

Konstelace rodin delinkventní mládeže v r. 1961:

Formálně úplných rodin	
bylo	82,8 %
Polosirotků	9, — %
Sirotků	0,7 %
Z rozvedených rodin	7,5 %

Zaměstnanost rodičů delinkventní mládeže v r. 1961:

Oba rodiče pracují	39,1 %
Jeden z rodičů pracuje	57,6 %
Oba rodiče nepracují	3,3 %

Nepříznivý vliv mají vysoké přirozené přírůstky obyvatelstva pro přepětí výchovných požadavků a potřeb, které nelze normálními prostředky zvládnout: nedostatek škol, jeslí, mateřských škol a dalších zařízení pro mládež.

Zarážející je zjištění, že vlastně škola a rodina podporují tvoření part. Ve škole seskupení stejně starých dětí umožňuje navazování kontaktů jak ve smyslu kladném, tak i záporném (party), umožňuje navazování kontaktů s partami již utvořenými. Příslušnost k partě má neblahý vliv na osobnost — vede totiž k depersonifikaci a postupnému snižování pocitu odpovědnosti za spáchané přečiny. Začíná to nevině — záškoláctvím. Aby záškoláci nebyli zpozorováni, nacházejí si úkryty. Vytváření part nevidí ráda ani rodina, ani škola. Mládežnické organizace však zatím nejsou dost atraktivní. A tak tyto děti mizí z dohledu, ač bylo prokázáno, že by se jim kutilo doma lépe než někde v bunkru.

Je příznačné, že jen nepatrný počet rodičů dětí obtížně vychovatelných spolupracuje se školou — často učitele ani do rodiny nepustí.

Záškoláctví často podporují kina, která promítají atraktivní dětské filmy v době školního vyučování. V delinkvenci mladistvých vedou jasně přestupky majetkového charakteru.

Autor dále upozorňuje, jak neblahé následky může mít na dezintegraci rodin a společnosti nedostatečné plánování a využití volného času. Dochází pak k pitkám, vyvádění v hospodě, v kině, k flirtům, ke rvačkám.

V práci B. Maroszka bylo shromážděno množství cenného materiálu a je velmi hod-